

SPIS RZECZY

Spis ilustracji	6
Przedmowa	9
Podziękowania	12
 Rozdział pierwszy. „Ponowne” odkrycie	19
Pod drzewem życzeń	20
Urfa – miasto i kraina	22
 Rozdział drugi. Znaleźiska, badacze, terminologia	27
System trzech epok, młodsza epoka kamienia i „szok Jerycha”	27
Żyzny Półksiężyc i <i>hilly flanks</i>	43
Çatal Höyük – jeszcze jedno „miasto” z epoki kamienia	48
Çayönü – wczesne narodziny Hefajstosa?	56
Nevalı Çori – w dolinie zarazy	61
Gürcütepe i narodziny nowego projektu badawczego	74
 Rozdział trzeci. Göbekli Tepe	83
„Brzuchata” góra	84
Założenie A – budowla z filarami przedstawiającymi węże	97
Założenie B – powstaje mezopotamskie Stonehenge: budowla z lisim filarem	108
Założenie C – w kręgu odyńców	121
Założenie D – w zoo epoki kamienia	133
 Rozdział czwarty. Między znaczeniem a interpretacją – w stronę obrazów i świata epoki kamienia	153
Zwierzę i przedstawienie zwierzęcia na starożytnym Wschodzie	154
Pamięć kulturowa i ścieżka snów epoki kamienia	160
 Rozdział piąty. Młodsze warstwy Göbekli Tepe i kres świętego miejsca łowców	183
Młodsza zabudowa i budowla z dwiema filarami	184
Gdy łowca potrzebował rolnika – założenia dla świętego miejsca	193
 Literatura przedmiotu	205
Słowniczek	211
Indeks osób	215
Indeks nazw geograficznych i etnicznych	218

SPIS ILUSTRACJI

ILUSTRACJE CZARNO-BIAŁE

1. Wykonane z kości artefakty kultury natufijskiej z dekoracją figuralną.
2. Przemodelowana czaszka z Jerycha i posąg z 'Ajn Ghazal.
3. Centralny temat wizerunków naściennych z Çatal Höyük.
4. Widok na równinę nadrzeczną i na osadę neolityczną od strony krainy Hilar.
5. Robert Braidwood przed budowlą grillową w Çayönü. Zdjęcie na okładce tureckiego czasopisma „Arkeoloji ve Sanat”.
6. Motyw na T-shirt zaprojektowany dla ostatniej kampanii wykopaliskowej w Nevalı Çori.
7. Młodsza faza budowli z posadzką terrazzo w Nevalı Çori.
8. „Człekoptak” – rzeźba z wapienia z budowli w Nevalı Çori.
9. Rysunek rekonstrukcyjny tak zwanego pala totemicznego z Nevalı Çori.
10. Misa zdobiona reliefem z Nevalı Çori na okładce tomu Yosefa Garfinkela.
11. Miniaturowa maska z wapienia z Nevalı Çori.
12. Widok z lotu ptaka grupy wzniesień Gürcütepe.
13. Widok w kierunku południowym ukazujący architekturę Gürcütepe II.
14. Ostrza z czasów neolitu preceramicznego.
15. Przypominający pieczęć obiekt ze steatyту znaleziony w Gürcütepe.
16. Relief wypukły zwierzęcia przypominającego gada.
17. Relief zwierzęcia oddany do Muzeum w Urfie.
18. Rzeźba męczyzny.
19. Rzeźby z wapienia przedstawiające: drapieżnika oraz ptaka na ludzkiej głowie.
20. T-kształtny filar.
21. Monumentalna płyta kamienna z otworem otoczonym kołnierzem.
22. Nieukończzone, pęknięte kamienne odrzwia.
23. Plan schematyczny założenia A.
24. Zwierzę przypominające lwa.
25. Rzeźba z Muzeum Gaziantep i schematyczne przedstawienie T-kształtnych filarów z Göbekli Tepe.
26. Reliefy węży na filarze.
27. Filar z siecią z węży i czworonożnym zwierzęciem.
28. Wąż na filarze.
29. Ostrza z Göbekli Tepe typu El-Khiam, Helwan, Nemrik i Byblos.
30. Widok na wykopaliska w 1998 r.
31. Filary z odkrytego w 1998 r. założenia B.
32. Filar 14 w założeniu B.
33. Relief na tylnej stronie „głowy” filaru 6.
34. Prace w założeniu C.
35. Filary w założeniu C w pierścieniu murów określonych.

36. Filar 28 w założeniu C.
37. Filar 26 w założeniu C.
38. *Dromos* w Mykenach przed tak zwanym grobem Klitajmestry.
39. Megalityczny kamienny blok drzwiowy w kształcie U.
40. Relief na kamiennych odrzwiach za blokiem drzwiowym w kształcie U.
41. Miseczkowate wgłębienia na filarze 10.
42. Wschodnia strona założenia D podczas prac wykopaliskowych w 2002 r.
43. Prace przy odstonięciu założeń kolistych.
44. Założenie D.
45. Spójrzanie na założenie D od południowego zachodu.
46. Symbole na filarze 18.
47. Zachodni centralny filar założenia D.
48. Reliefy po wewnętrznej stronie filaru 20.
49. Reliefy na filarze 21.
50. Reliefy na filarze 22.
51. Reliefy po prawej stronie trzonu filaru 38.
52. Reliefy po prawej stronie filaru 33.
53. Lewa strona filaru 33.
54. Kamienne naczynia z Körtik Tepe.
55. Ozdoby na filarze 33.
56. Stanowisko Karahan w górach Tektek.
57. Odcisk pieczęci z *tell* Sabi Abyad.
58. Prostownik strzał z Tell Qaramel.
59. Istoty z głowami psów z Sahary.
60. Pieczęć z Tepe Giyan.
61. Budowla o lwich filarach.
62. Filar ze stulą i dłońmi w budowli o lwich filarach.

ILUSTRACJE BARWNE

1. Göbekli Tepe przed rozpoczęciem wykopalisk w 1995 r.
2. Göbekli Tepe od południa i drzewo życzeń na południowo-wschodnim wypiętrzeniu wzgórza.
3. Jezioro Halil-ür Rahman w Urfie, ojczyzna niezliczonych świętych karpi.
4. Widok na grzbiet górski, w którego najwyższym punkcie leży Göbekli Tepe.
5. Tygrys koło Hasankef.
6. Wczesnoneolityczna osada Nevalı Çori.
7. Wielkie pierścienie wapienne z Göbekli Tepe.
8. Lapidarium na Göbekli Tepe.
9. Nadnaturalnej wielkości głowa z wapienia.
10. Szerokie rowy w kształcie litery U w Göbekli Tepe.
11. Tak zwana skalna świątynia w południowo-zachodniej części płaskowyżu Göbekli Tepe.
12. Filar znaleziony na zachodnim skraju wzgórza (wys. 1,20 m).
13. Wierzchołki filarów założenia A.
14. Założenie A.
15. Filar z założenia A.
16. Filar 9 z założenia B.

17. Filar 10 z założenia B.
18. Filar 12 z założenia C.
19. Rzeźba na filarze 12 z założenia C.
20. Rzeźba drapieżnika.
21. Rzeźba klęczącej osoby trzymającej w rękach ludzką głowę.
22. Przedstawienie fallusa.
23. Filary z założenia D.
24. Stan wykopalisk w południowej części założenia D.
25. Wewnętrzna strona uszkodzonego filaru 30.
26. Naturalnych rozmiarów posąg z Urfy.
27. Budowla o lwich filarach.
28. Północny filar z lwami.
29. Lew na filarze południowym.
30. Rysunek nagiej kobiety siedzącej w kucki.
31. Ława z dużych płyt kamiennych.
32. Göbekli Tepe widziane z powietrza lotu ptaka.

MAPY:

1. Ważne stanowiska archeologiczne z X–VII tysiąclecia p.n.e. na Bliskim Wschodzie.
2. Ważne stanowiska archeologiczne z X–IX tysiąclecia p.n.e. w górnej Mezopotamii.
3. Żyzny Półksiężyc i ważne stanowiska kultury natufijskiej.
4. Mapa topograficzna Göbekli Tepe.
5. Zbiór schematyczny plan wykopalisk.

Autorzy ilustracji. Litera „w” przy numerze ilustracji oznacza zdjęcie z wkładki.

Michael Morsch – 1w, 2w, 11w, 12w, 13w, 14w, 12, 13, 20, 22, 30; Christine Wieloch – 3w; Murat Akman – 6w; Dieter Johannes – 18w, 28w, 29w, 15, 26, 32, 33, 56, 60; Christoph Gerber – 10w, 15w, 16, 27, 28, 59; Markus Geiß, Stefan Obermeier, Karin Faulhaber, Focke Jarecki – 19; Irmgard Wagner – 25w, 26w, 29, 36, 37, 47, 48, 49, 50, 52, 55; Çidem Köksal – 24; Stefan von der Lahr – 38; Joris Peters – 55; Orhan Durgut – 32w; pozostałe ilustracje pochodzą od autora.

W południowo-wschodniej Turcji, na wzgórzu zwanym Göbekli Tepe odkryto miejsce kultu religijnego sprzed jedenastu tysięcy lat. Jest to najstarszy znany nam pomnik dziejów ludzkości. Wykopaliska w tym miejscu dokumentują jedną z najbardziej znaczących przemian w historii, określaną jako rewolucja neolityczna, która polegała na przejściu z koczowniczego trybu życia łowców i zbieraczy do osiadłego trybu życia rolników i hodowców bydła.

Pracami wykopaliskowymi na Göbekli Tepe kierował dr Klaus Schmidt, archeolog z Niemieckiego Instytutu Archeologicznego. W niniejszej książce opowiada on historię swojego odkrycia i historię ludzi żyjących kilka tysięcy lat przed najstarszymi źródłami pisanymi. Jego opowieść łączy szeroką wiedzę o dawnych kulturach Bliskiego Wschodu z fascynującą relacją dotyczącą pracy archeologa.